

Висновок. Державні програми розвитку малого бізнесу мають бути програмами не виживання, а стимулювання й розвитку для забезпечення конкурентоспроможності України та її підприємницького сектора. У період економічної кризи малий бізнес понад усе потребує додаткової підтримки, особливо фінансової, оскільки не може впоратися з труднощами самотужки.

Активізувати діяльність суб'єктів малого підприємництва можливо за такими напрямками:

- 1) кредитування малого підприємництва переважно за рахунок коштів українських та іноземних банків, інших фінансових установ і підприємств на умовах, що є найвигіднішими для малого бізнесу;
- 2) прийняття Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» із метою суттєвої мінімізації ризиків неповернення кредитів (як передумова створення бази для розширення кредитування в майбутньому);
- 3) розвиток агрокредитування на якісно новому рівні;
- 4) розвиток альтернативних джерел фінансування, наприклад лізинг, що є більш вигідною формою інвестування порівняно з прямою купівлею й купівлею за рахунок кредитних ресурсів.
- 5) підвищення дієвості регіональних програм підтримки малого підприємництва, усунення диспропорції їх фінансування за регіонами.
- 6) розвиток мікрокредитування за рахунок зниження відсоткових ставок до європейського рівня;
- 7) збільшення частки мікрокредитування малих підприємств у сфері виробництва як основного виду економічної діяльності.

Література

1. Закон України від 27.04.2010 №2154-VI «Про Державний бюджет України на 2010 рік» / Верховна Рада України.
2. Закон України від 23.12.2010 № 2857-VI «Про Державний бюджет України на 2011 рік» / Верховна Рада України.
3. Державний комітет України з питань регуляторної політики і підприємництва. Моніторинг стану виконання регіональних програм підтримки малого підприємництва в регіонах України.
4. Бережницька У. Ефективність бюджетних програм фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва/ У. Бережницька // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 5. – С. 44–73.
5. Данилейчук Р. Б. Мікрофінансування як альтернативний варіант кредитування малого бізнесу / Р. Б. Данилейчук // Інноваційна економіка – 2009. – № 6. – С. 162–166.
6. Ярошевич Н. Б. Переваги та недоліки лізингу як виду кредитування засобів виробництва в Україні / Н. Б. Ярошевич, М. Б. Антонів // Науковий вісник НЛТУ України 2009. – Вип. 19.5. – С. 241–246.
7. Бутенко О. А. Оцінювання фінансового стану малих підприємств. Теорія та практика державного управління [Електронний ресурс] / О. А. Бутенко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/>
8. Програма мікрокредитування в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://microcredit.com.ua/>
9. Кужель О. Аналітичний центр «Академія». Макроперешкоди українського кредитування [Електронний ресурс] / О. Кужель. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=638>

Надійшла 07.03.2011

УДК 34

І. С. АЛАКОЗ, А. Ю. САВЕНКО

Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ "Донецький національний технічний університет"

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті зосереджено увагу на засадах існування місцевих фінансів, визначено їх роль та значення у розвитку місцевого самоврядування. Також розглядаються питання місцевих бюджетів як основи фінансового забезпечення місцевих органів влади.

The article focuses the attention on the bases of the existence of the local finance, as well as their role and importance in the development of the local government. The problem of the local budgets as the basis of the financial support of the local authorities is also examined.

Ключові слова: місцеві фінанси, фінансова незалежність, місцеві бюджети, місцеве самоврядування.

Останніми роками в Україні набула великої актуальності проблема нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільність їх доходних джерел. За таких умов серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих фінансів, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних

доходів спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. У розвинених країнах світу територіальні громади, котрі спираються на власні фінанси, є стабілізатором соціально-політичного ладу та фінансово-економічної ситуації у державі [4].

Проблема забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування знайшла своє відображення в роботах багатьох вчених-економістів. У різні періоди вагомий внесок у дослідження окремих аспектів цієї проблематики зробили такі вчені: О. Андрейченко [1], В. Зайчикова [5], О. Кириленко [6,7], К. Павлюк [9], Т. Рева [11] та інші.

Метою статті є дослідження аспектів функціонування інституту місцевого самоврядування, його фінансової незалежності, та напрямів зміцнення місцевого самоврядування в Україні.

Особливо важлива роль в ієрархії місцевих фінансових інститутів належить самостійним місцевим бюджетам. Саме місцеві бюджети є фондами, в яких мобілізується основна частина фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення надання громадських послуг. Тому забезпечення самостійності місцевих органів влади у формуванні цих фондів – надзвичайно важливе завдання, що має бути розв'язане в процесі формування системи місцевих фінансових інститутів та визначення її структури [3].

Це питання потребує ретельного дослідження, бо саме фінансова самостійність є передумовою здійснення функцій і завдань, що покладені на місцеве самоврядування.

Система місцевих фінансових інститутів в Україні має будуватися як система, що має не статичну, а динамічну структуру. Тільки за цих умов може бути повною мірою використано потенціал місцевих фінансів, які, на відміну від державних, мають забезпечити особливі й специфічні місцеві інтереси, що не може бути враховано центральною владою і реалізовано через державні фінанси [11].

Система місцевих фінансових інститутів в Україні ще не має завершеного характеру і перебуває в стадії становлення. Для цієї системи ще не властива така найважливіша ознака будь-якої системи, як цілісність. Не зовсім сформована структура системи місцевих фінансових інститутів. Як наслідок, місцеві фінанси України поки що не забезпечують можливості реалізації функцій і завдань, які покладаються на місцеві органи влади. Тобто, становлення місцевих фінансів України неможливе без формування структурованої й цілісної системи місцевих фінансових інститутів [11].

Надання цілеспрямованості системі місцевих фінансових інститутів – невідкладна потреба, і її належить забезпечити на основі створення відповідної правової бази. У першу чергу, слід законодавчо встановити, що метою діяльності виконавчої влади і місцевого самоврядування є надання громадських послуг. Слід також визначити кількісні характеристики послуг, котрі забезпечуються різними рівнями виконавчої влади і місцевого самоврядування [11].

Як показує досвід зарубіжних країн, фінансові проблеми регіонів розв'язуються через надання місцевим органам влади стабільно закріплених дохідних джерел, розширення сфери місцевого оподаткування та реформування всієї системи міжбюджетних відносин у країні. Адже, нестабільність доходів місцевих бюджетів, відсутність ефективного механізму міжрегіонального розподілу державних доходів негативно позначаються на розвитку регіонів.

Правове підґрунтя формування місцевих бюджетів на сьогодні визначається Конституцією України, Законами "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про бюджетну систему України", "Про систему оподаткування" та деякими законодавчими актами щодо зарахування дохідних джерел [6].

Фінанси місцевих органів влади як система включають кілька основних взаємопов'язаних структурних елементів. Це доходи, видатки, способи формування доходів, інститути системи, суб'єкти й об'єкти системи та відносини між суб'єктами системи. Головною частиною доходів місцевих бюджетів в Україні є державні податки, що зараховуються до бюджету відповідного рівня згідно з нормативами відрахувань або закріплюються за державним та місцевими бюджетами.

Місцеві бюджети є автономними і не входять до складу бюджетів вищих рівнів. У зв'язку з цим представимо загальну схему місцевих бюджетів України (табл. 1).

До доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів між бюджетних трансфертів, належать такі податки і збори [2]:

- податок з доходів фізичних осіб;
- державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам;
- плата за ліцензії;
- плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності;
- надходження адміністративних штрафів;
- 50% надходження у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;
- єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам.

До доходів бюджетів міст Києва і Севастополя зараховується 100% загального обсягу податку з доходів фізичних осіб (ПЗДФО). До доходів бюджетів міст республіканського та обласного значення зараховується 75% ПЗДФО. До доходів бюджетів міст районного значення зараховується 25% від загального обсягу ПЗДФО [2].

Оскільки податки сплачуються в основному з доходів юридичних та фізичних осіб, то проблему

наповненості дохідної частини місцевих бюджетів доцільно розв'язувати через збільшення виробничих можливостей суб'єктів господарювання та збільшення кількості робочих місць, що певною мірою допоможе забезпечити збільшення податкових надходжень та податків з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів. Це призведе до підвищення рівня місцевих бюджетів і сприятиме, в цілому, економічному зростанню адміністративно-територіальної одиниці за місцем розташування суб'єкта господарювання.

Таблиця 1

Загальна схема структури місцевих бюджетів

Доходи	Видатки
I. Власні доходи:	I. Фінансова підтримка галузей народного господарства:
- податки на майно;	- промисловість, будівництво;
- платежі за використання природних ресурсів;	- сільське та рибне господарство;
у т.ч. земельний податок і орендна плата за землю	- транспорт, дорожнє господарство;
- податки, збори та мито;	- житлово-комунальне господарство.
у т.ч. місцеві податки та збори	II. Соціально-культурні заходи:
- інші власні доходи.	- освіта;
II. Регулюючі доходи:	- культура і мистецтво;
- податок на прибуток;	- охорона здоров'я;
- прибутковий податок з фізичних осіб;	- соціальна політика.
- податок на додану вартість;	III. Управління
- акцизи;	IV. Правоохоронна діяльність
- дотації з державного й регіонального бюджетів;	V. Інше
- субвенції з регіональних бюджетів;	
- кошти, отримані за взаєморозрахунками з бюджетами;	
Усього	Усього

Згідно з розглянутою літературою, автори В.К. Хлівний та З.А. Мацук стверджують, що органи місцевого самоврядування при складанні бюджетів орієнтуються на одержання фінансової допомоги з державного бюджету. Тому державні органи влади повинні вимагати формування такої структури, яка б у перспективі дала змогу скоротити обсяги постійної фінансової допомоги з держбюджету [13]. Як зазначає І.О. Луніна, за період 2002–2009 рр. Зростання загального обсягу доходів місцевих бюджетів (з 12,5% до 14,6% ВВП) було забезпечене завдяки збільшенню офіційних трансфертів із державного бюджету (з 3,5% до 6,2% ВВП), тоді як податкові доходи місцевих бюджетів зменшились із 7,3% до 6,2% ВВП унаслідок зниження рівня надходжень практично по всіх податках. У 2005–2009 роках частка місцевих бюджетів у податкових доходах зведеного бюджету знизилась до 24,0–27,7% порівняно з 36,3% у 2002, тобто приблизно три чверті податкових доходів надходить до держбюджету [8]. І.О. Луніна стверджує, що місцеві органи влади повинні визначати ставки податків на підприємницьку діяльність, до того ж доходи від таких податків мають надходити за місцем здійснення підприємницької діяльності.

Як зазначає В.В. Зайчикова, стратегією модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015 роки передбачено створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу використання місцевих бюджетів у режимі реального часу на базі єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі відповідно до бюджетної класифікації [5].

Сьогодні ведуться значні наукові і практичні дискусії навколо питань зміцнення фінансової незалежності місцевих бюджетів. На жаль, практика засвідчує, що роль місцевих бюджетів України поки що незначна (менше 5%), а окремі органи місцевого самоврядування ще недостатньо використовують наявні можливості збільшення доходів місцевих бюджетів.

Для підвищення фінансової незалежності місцевих органів влади потрібно всебічно розвивати систему місцевих облігаційних запозичень як додаткового ресурсу місцевої влади. Також необхідна наявність добре розвинутої ринкової інфраструктури, насамперед незалежних рейтингових агентств та консалтингових фірм [7].

До переліку місцевих податків і зборів можна додати податок на нерухомість, податок на спадщину, податок на майно підприємств, організацій та громадян. Ці податки дозволять перерозподіляти кошти, встановлюючи залежність між обсягами місцевих бюджетів і результатами господарювання підприємств, рівнем оплати праці працівників, ступенем розвитку ринку нерухомості, ефективності використання суб'єктами господарювання майна тощо, що стимулюватиме органи місцевої влади створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, адже це безпосередньо впливатиме на розміри доходів місцевих бюджетів.

Згідно з податковим кодексом України визначено нові способи надходження податків до місцевих бюджетів – збір за місця для паркування транспортних засобів, що може стати одним із джерел надходжень

до міських бюджетів та дозволить підвищити рівень місцевих доходів та зміцнить фінансову незалежність місцевого самоврядування [10].

Доцільним було б включення до системи місцевого оподаткування екологічних податків. Необхідно при цьому ввести екологічні податки на продукти, які забруднюють навколишнє середовище. Такі податки можна включити до ціни. Їх застосування сприятиме не лише зниженню загального рівня забруднення, а й стимулюватиме виробництво нової, екологічно чистої продукції, адже такий додатковий фінансовий тягар збільшує ціну шкідливого товару.

За сучасних умов демократичного розвитку нашої країни постала проблема необхідності пошуку ефективного механізму поповнення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету, і що головне – доходів між різними ланками бюджетної системи. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і жоден з цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Таким чином, вирішення цілого комплексу проблем стосовно формування і використання місцевих фінансів значною мірою визначило б розширення економічної самостійності регіонів України. Адже, від того наскільки політично незалежні і фінансово забезпечені адміністративно-територіальні одиниці, залежить стабільність і незалежність всієї держави.

Література

1. Андрейченко О. Нові підходи до формування дохідної бази місцевих бюджетів / О. Андрейченко // Економіст. – 2008. – № 11. – С. 38–40.
2. Бюджетний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України, із змінами внесеними згідно із Законом №2478-V-VI від 09.07.2010.
3. Вступ до Бюджетного кодексу: [навч. посібник] / С. І. Мельник, І. Ф. Щербина, Дж. Хансен та ін. – К., 2001. – 144 с.
4. Герчаківський С. Міське оподаткування в Україні: традиції, реалії та напрями удосконалення / С. Герчаківський // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 44–49.
5. Зайчикова В. В. функції місцевих органів в умовах бюджетної реформи / В. В. Зайчикова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 72–79.
6. Кириленко О. П. Зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів / О. П. Кириленко // Фінанси України. – 2006. – № 9. 335 с.
7. Кириленко О. П. Історичний досвід, стан і перспективи розвитку місцевих запозичень в Україні / О. П. Кириленко // Журнал європейської економіки. – 2007. – №1. – С. 82–104.
8. Луніна В. К. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / В. К. Луніна // Фінанси України. – 2010. – №9. – С. 3–12.
9. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – №4. – С. 24–37.
10. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010.
11. Рева Т. М. Міське фінанси : [навч. посібник] / Рева Т. М., Ковальчук К.Ф., Кучкова Н. В. – К. : Центр учбової літератури. 2007. – 208 с.
12. Слухай С. В. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С. В. Слухай // Фінанси України. – 2007. – №8. – С. 63–72.
13. Хлівний В. К. Оптимізація структури видатків місцевих бюджетів (на прикладі Івано-Франківської області) / В. К. Хлівний, З. А. Мацук // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 53–62.

Надійшла 21.02.2011